

Kraków, dn. 3.11.2020 r.

Prof. dr hab. Andrzej Matlak
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytetu Jagiellońskiego

RECENZJA

rozprawy doktorskiej pt. „*Charakter prawa do udzielania zezwolenia na wykonywanie zależnych praw autorskich*” przedłożonej przez Pana mgra Adama Karpińskiego

I. Tematyka i zawartość merytoryczna rozprawy doktorskiej

Problematyka utworów zależnych, w tym prawnych relacji jakie zachodzą między twórcą utworu pierwotnego a autorem opracowania jest szczególnie istotna w społeczeństwie informacyjnym. W Internecie wykorzystywanych jest wiele milionów różnego rodzaju utworów (m.in. literackich, muzycznych, fotograficznych, audiowizualnych, programów komputerowych), które często podlegają w trakcie ich eksploatacji najróżniejszym modyfikacjom. Czasami następują one za zgodą podmiotów uprawnionych, ale dość często pojawiają się również przypadki, w których zmiany pierwotnych utworów następują bez pytania o zgodę ich twórców. Ta ostatnia sytuacja może prowadzić czasami do naruszenia zarówno osobistych, jak i majątkowych praw autorskich. W celu dokonania prawidłowej oceny prawnej legalności wykorzystywania zmodyfikowanych wersji utworów (np. tłumaczeń, przeróbek, adaptacji) konieczne jest w pierwszej kolejności sięgnięcie do regulacji dotyczącej autorskich praw zależnych. W tym kontekście szczególnie istotna jest problematyka „prawa do udzielania zezwolenia na wykonywanie zależnych praw autorskich”.

Choć problematyką zależnych praw autorskich zajmowali się już wcześniej przedstawiciele polskiej doktryny, to jednak podstawowe monografie z tego zakresu powstały na gruncie poprzednio obowiązującej ustawy o prawie autorskim z 1952 r. Chodzi tu np. o J. Błęszyńskiego („*Tłumaczenie i jego twórca w polskim prawie autorskim*”, Warszawa 1973), E. Traple („*Dzielo zależne jako przedmiot prawa autorskiego*”, Warszawa 1979) oraz E. Wojnicką („*Autorskie prawa zależne*”, Łódź 1990). Należy zwrócić przy tym uwagę, że choć wymienieni powyżej Autorzy przedstawili w

swoich pracach stanowiska dotyczące charakteru prawa zezwalania, to jednak nie zajmują się tą problematyką w sposób kompleksowy. W książkach tych charakter prawa do udzielania zezwolenia na wykonywanie zależnych praw autorskich nie był głównym przedmiotem podejmowanych tam rozważań.

Na początku recenzowanej rozprawy Autor postawił 6 hipotez badawczych:

- 1. W prawie polskim istnieje swoboda tworzenia opracowań;*
- 2. Tworca utworu zależnego nabywa ex lege prawa autorskie do całości utworu zależnego;*
- 3. Zezwolenie na wykonywanie zależnych praw autorskich należy uznać za szczególny rodzaj licencji;*
- 4. Prawo do udzielania zezwolenia na wykonywanie zależnych praw autorskich stanowi odrębne pole eksploatacji;*
- 5. Prawo do udzielania zezwolenia na wykonywanie zależnych praw autorskich ma charakter majątkowy;*
- 6. Prawo do udzielania zezwolenia na wykonywanie zależnych praw autorskich jest zbywalne.*

Należy przy tym pokreślić, że z perspektywy tematyki pracy doktorskiej istotne są cztery ostatnie hipotezy, gdyż dwie pierwsze odnoszą się ogólnie do utworu zależnego (opracowania) oraz praw przysługujących twórcy do tego typu dzieła. Ponadto dwie pierwsze tezy, w świetle wypowiedzi doktryny i orzecznictwa, nie nasuwają obecnie większych wątpliwości.

Pojawiające się w doktrynie dyskusje, dotyczące tych zagadnień, które Autor wskazał w czterech ostatnich punktach, w pełni potwierdzają jednak trafność wyboru przez Doktoranta tematyki swoich badań naukowych. Problematyka dotycząca charakteru prawa zezwalania w dalszym ciągu wzbudza bowiem różne kontrowersje, pomimo że to uprawnienie zostało wprowadzone do polskiego ustawodawstwa jeszcze w okresie międzywojennym.

Jak wskazuje sam Autor, ustalenie charakteru prawa do udzielania zezwolenia na wykonywanie zależnych praw autorskich należy uznać za istotne przynajmniej z kilku przyczyn. Jest to zagadnienie ważne z perspektywy ewentualnej możliwości zbycia tego uprawnienia, gdyż autorskie prawa majątkowe są zasadniczo zbywalne, zaś autorskie prawa osobiste nie mogą być przedmiotem obrotu. Kwalifikacja prawa zezwalania wpływa także na katalog roszczeń przysługuje podmiotowi uprawnionemu w przypadku korzystania z utworu zależnego bez zezwolenia. W ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych przewidziano bowiem odrębne roszczenia z tytułu naruszenia autorskich praw

osobistych oraz autorskich praw majątkowych. Ponadto charakter prawny powołanego uprawnienia może mieć wpływ na to, czy w danym przypadku zastosowanie znajdzie instytucja dozwolonego użytku, stanowiąca ograniczenie treści autorskich praw majątkowych.

Rozprawa doktorska została przez Autora podzielona na dwie części, które składają się łącznie z sześciu rozdziałów oraz wprowadzenia i konkluzji. Część pierwsza (obejmująca rozdziały od I do III) zawiera analizę zagadnień ogólnych związanych z twórczością zależną, których wyjaśnienie Doktorant uznał za konieczne z perspektywy zasadniczego celu rozprawy.

Z kolei druga część pracy doktorskiej (zawierająca rozdziały od IV do VI) odnosi się *stricte* do podstawowych badań Autora. Znalazły się w niej rozważania dotyczące już bezpośrednio charakteru prawa do udzielania zezwolenia na wykonywanie zależnych praw autorskich.

Przyjęta przez Autora struktura pracy doktorskiej może nasuwać pewne wątpliwości, gdyż większa część rozprawy koncentruje się na zagadnieniach ogólnych dotyczących twórczości zależnej, natomiast tylko 3 ostatnie rozdziały zawierają analizy związane bezpośrednio z tytułem pracy tzn. charakterem prawa do udzielania zezwolenia na wykonywanie zależnych praw autorskich. Doktorant kilkakrotnie wyjaśnił jednak w rozprawie, że świadomie w I części omawia kwestie ogólne, gdyż ich przedstawienie jest jego zdaniem konieczne z perspektywy zasadniczego celu rozprawy. Choć osobiście nie do końca podzielam stanowisko Autora co do przyjętych proporcji pierwszej i drugiej części pracy doktorskiej, nie dostrzegam jednak, aby zastosowana struktura rozprawy mogła mieć negatywny wpływ na istotę podstawowych badań prowadzonych przez Doktoranta.

W pierwszym rozdziale rozprawy przedstawiono zjawisko twórczości zależnej w ujęciu historycznym. Autor ukazał tu w interesujący sposób rolę, jaką twórczość zależna odgrywała w rozwoju kulturalnym społeczeństw, poczynając od starożytności aż po współczesność. Omówiona została również geneza, ewolucja i źródła regulacji dotyczących opracowań. Obok przepisów wynikających z polskich ustaw o prawie autorskim, Doktorant przedstawił także regulacje zawarte w konwencjach międzynarodowych i prawie unijnym.

Drugi rozdział poświęcony został utworowi zależnemu jako przedmiotowi prawa autorskiego. Autor poddał w nim szczegółowej analizie pojęcie utworów niesamoistnych, do których zalicza się m.in. utwór zależny. Omówiony został tu katalog różnych opracowań, na które składają się np. tłumaczenia, przerobki i adaptacje. Doktorant wyjaśnił, w jaki sposób dochodzi do spełnienia przesłanki indywidualności w przypadku utworu zależnego. Analizował przy tym, czym jest utwór zależny w świetle koncepcji warstwowej budowy utworu oraz koncepcji integralności utworu. W rozdziale tym znalazły się również rozważania na temat różnic między dziełem zależnym i utworem inspirowanym, utworem współautorskim, utworem z zapożyczeniami oraz utworem zbiorowym. Pewne wątpliwości może nasuwać natomiast próba wykazania przez Autora różnicy między „utworem zależnym” a „opracowaniem”. Czytając ten fragment (s. 96-97 i s. 110) można odnieść wrażenie, że Doktorant posługuje się w nim potocznym rozumieniem terminu opracowanie, które mogłoby być utworem lub nie. Mając jednak na uwadze, że w ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych nie znajdujemy legalnej definicji „utworu zależnego” ani „opracowania”, a w art. 2 pr. aut. ustawodawca posługuje się tylko pojęciem „opracowania”, można bronić poglądu, że z prawnego punktu widzenia „opracowanie” jest właśnie utworem zależnym, który podlega prawnoautorskiej ochronie. Tylko bowiem do tak rozumianego „opracowania”, które może być z prawnego punktu widzenia określane także jako utwór zależny, ma zastosowanie regulacja wynikająca z art. 2 pr. aut. To, że z perspektywy innej dziedziny nauki np. językoznawstwa termin „opracowanie” może mieć szersze znaczenie, nie oznacza, że identyczne rozumienie należy nadać mu na gruncie powołanego wyżej przepisu ustawy o prawie autorskim.

W trzecim rozdziale rozprawy Autor przedstawił problematykę zależnych praw autorskich, które przysługują twórcy opracowania. Wyjaśniono tu, jaki dokładnie zakres praw przysługuje twórcy zależnemu, jakie prawa autorskie nabywa on *ex lege*, na czym polega „zależny” charakter praw autorskich przysługujących twórcy zależnemu (m.in. jakie obowiązki spoczywają na tym twórcy w związku wykonywaniem swoich uprawnień).

Czwarty rozdział zawiera szczegółową analizę różnych koncepcji dotyczących charakteru prawa do udzielania zezwolenia na wykonywanie zależnych praw autorskich tzn. koncepcję o osobistym, majątkowym oraz mieszanym (osobisto-majątkowym) charakterze. Doktorant przedstawił tu stanowiska, jakie pojawiły się w doktrynie i

orzecznictwie na tle trzech dotychczasowych polskich ustaw o prawie autorskim. Dokonał również analizy prawnoporównawczej, odwołując się do regulacji zawartych w prawie anglosaskim (na przykładzie USA), a także w prawie kontynentalnym (we Francji i w Niemczech).

W piątym rozdziale rozprawy, w przekonujący sposób zaprezentowano argumenty przemawiające za odrzuceniem koncepcji prawa zezwalania jako uprawnienia o charakterze mieszanym oraz koncepcji o prawie zezwalania jako uprawnieniu osobistym. Doktorant w pogłębiony sposób uzasadnił natomiast, dlaczego należy przyjąć koncepcję o majątkowym charakterze przedmiotowego uprawnienia. W omawianym tu kontekście wątpliwości budzi jednak stwierdzenie Autora, że „podmiot, który zawarł z twórcą zależnym umowę licencyjną lub umowę przenoszącą prawa majątkowe do utworu zależnego, powinien uzyskać zezwolenie twórcy macierzystego na dalsze rozporządzanie przez siebie utworem zależnym. Jest to konieczne nawet w przypadku, gdy takie zezwolenie uzyskał już wspomniany powyżej twórca zależny, bowiem zezwolenie to obejmuje jedynie rozporządzanie utworem zależnym dokonywane przez twórcę zależnego” (s. 276). Stanowisko to zostało przy tym powiązane przez Doktoranta z wypowiedzią K. Mularskiego i Z. Radwańskiego, że do dokonania czynności prawnej potrzebna jest zgoda osoby trzeciej w rozumieniu art. 63 § 1 k.c. w przypadku, gdy wymaga tego przepis ustawowy. W związku z tym, po udzieleniu zezwolenia na wykonywanie zależnych praw autorskich w art. 2 ust. 2 pr.aut. można przyjąć, że nie wymaga się już uzyskania zezwolenia na dokonanie rozporządzenia utworem zależnym, o ile dane rozporządzenie jest objęte zakresem udzielonego zezwolenia, a zezwolenie to nie zostało cofnięte. Wskazane wyżej stwierdzenie Autora jest być może jakimś skrótem myślowym, gdyż w przeciwnym razie prowadziłoby do absurdalnych konsekwencji praktycznych. Nie korespondowałoby również ze stanowiskiem przyjętym w rozprawie, że prawo do udzielania zezwolenia na wykonywanie zależnych praw autorskich ma charakter majątkowy i jest zbywalne.

Ostatni, szósty rozdział zawiera omówienie kilku szczegółowych zagadnień dotyczących prawa do udzielania zezwolenia na wykonywanie zależnych praw autorskich jako autorskiego prawa majątkowego. Doktorant rozważył tu, czy dozwolony użytek może stanowić wyjątek od analizowanego prawa. W rozdziale tym przedstawiono skutki prawne wykonywania zależnych praw autorskich bez zezwolenia twórcy utworu macierzystego.

Analizie poddano także kwestię korzystania z utworu zależnego i odrębnie rozporządzania utworem zależnym. Autor starał się ponadto rozstrzygnąć, w jakim zakresie prawo zezwalania znajduje zastosowanie do baz danych i programów komputerowych w kontekście szczególnych regulacji ustawowych odnoszących się do tych rodzajów utworów, zgodnie z którymi samo wprowadzanie zmian wymaga zgody twórcy utworu macierzystego. W rozdziale tym udzielono także odpowiedzi na pytanie, czy prawo zezwalania na wykonywanie zależnych praw autorskich jest uprawnieniem zbywalnym.

W konkluzjach Doktorant dokonał weryfikacji postawionych przez siebie hipotez badawczych. Osobiście zgadzam się z zaprezentowanymi przez Niego poglądami.

II. Formalna strona rozprawy doktorskiej

Układ rozprawy został przyjęty w racjonalny sposób, tak aby zaprezentować najistotniejsze kwestie dotyczące charakteru prawa do zezwolenia na wykonywanie zależnych praw autorskich z perspektywy ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Doktorant opisując poszczególne instytucje i konstrukcje prawne przedstawia różne stanowiska prezentowane w doktrynie prawa, posiłkując się jednocześnie reprezentatywnym orzecznictwem. W wielu kwestiach wyraża także swoje własne opinie na temat omawianych zagadnień. Poglądy merytoryczne Autora oceniam jako dojrzałe i przemyślane, oparte na pogłębionej analizie argumentacji wynikającej z doktryny prawa autorskiego oraz judykatury.

Temat pracy odpowiada jej merytorycznej zawartości.

Jak wskazuje sam Doktorant, wieloaspektowość problematyki związanej z analizą prawa do udzielania zezwolenia na wykonywanie zależnych praw autorskich wymagała zastosowania kilku metod badawczych. W rozprawie wykorzystano więc metodę historyczną, dogmatyczną, empiryczną i komparatystyczną. Zastosowano także podstawowe rodzaje wykładni prawa tj. wykładnię językową, wykładnię systemową oraz wykładnię funkcjonalną (w tym celowościową). Z kolei metoda komparatystyczna została wykorzystana do analizy porównawczej polskich regulacji prawa do udzielania zezwolenia na wykonywanie zależnych praw autorskich z rozwiązaniami przyjętymi w USA, Francji oraz Niemczech. Analiza prawnoporównawcza, przeprowadzona w rozprawie, umożliwiła dostrzeżenie różnych modeli uregulowania uprawnienia autorskiego dotyczącego twórczości zależnej. Tym samym skłoniła Autora do dokonania rozmaitych spostrzeżeń

odnoszących się do możliwych sposobów regulacji prawa zezwalania w polskim prawie autorskim, szczególnie w kontekście przyjętej w ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych dualistycznej struktury praw autorskich. Ustalenia w zakresie ostatniego z wyżej wymienionych zagadnień okazały się przydatne do dokonania rozstrzygnięcia zasadniczego problemu analizowanego w ramach rozprawy doktorskiej tzn. charakteru prawa zezwalania na wykonywanie zależnych praw autorskich.

Wywody Autora zostały zaprezentowane w sposób jasny, logiczny i konsekwentny. Podział pracy na poszczególne rozdziały oceniam jako racjonalny i uzasadniony tematyką omawianych zagadnień.

W rozprawie doktorskiej wykorzystano bardzo szeroką i reprezentatywną polską oraz zagraniczną literaturę przedmiotu i orzecznictwo sądowe. Na szczególną uwagę zasługuje rozbudowana bibliografia przygotowana przez Doktoranta.

III. Ocena rozprawy doktorskiej

Podsumowując, oceniana rozprawa jest – moim zdaniem – interesująca, dojrzała i zawiera kompetentne podejście do omawianych zagadnień. Na uwagę zasługuje fakt, że Doktorant formułuje ciekawe własne koncepcje i poglądy odnoszące się do oceny twórczości zależnej oraz prawa do udzielania zezwolenia na wykonywanie zależnych praw autorskich.

Strona formalna rozprawy jest bez zarzutu. Wywody zostały zaprezentowane w sposób jasny, logiczny i konsekwentny. Praca doktorska została oparta o szeroką i reprezentatywną polską i zagraniczną literaturę przedmiotu oraz orzecznictwo sądowe.

W związku z powyższym - w mojej ocenie – rozprawa mgra Adama Karpińskiego pt. „*Charakter prawa do udzielania zezwolenia na wykonywanie zależnych praw autorskich*” stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i spełnia z naddatkiem wymagania stawiane rozprawom doktorskim w rozumieniu art. 13 ust. 1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r. (Dz. U. z 2017 r. poz. 1789) i może być podstawą dalszych etapów przewodu doktorskiego. Mając to na uwadze, pozwalam sobie ponadto sformułować wniosek o wyróżnienie recenzowanej rozprawy doktorskiej.

